

UZASADNIENIA WYROKÓW SĄDU KARNEGO NA URZĘDOWYCH FORMULARZACH

Komentarz ■ Wzory ■ Orzecznictwo

redakcja naukowa Robert Zawłocki
Michał Gałęski, Kazimierz Leżak, Robert Zawłocki

BIBLIOTEKA SĄDOWA

UZASADNIENIA WYROKÓW SĄDU KARNEGO NA URZĘDOWYCH FORMULARZACH

Komentarz ■ Wzory ■ Orzecznictwo

redakcja naukowa Robert Zawłocki
Michał Gałęski, Kazimierz Leżak, Robert Zawłocki

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Stan prawny na 17 grudnia 2020 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Jarosław Majewski

Wydawca

Dagna Kordyasz

Redaktor prowadzący

Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne

Trzy kropki Joanna Maź

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-471-8

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wprowadzenie	9
Rozdział I	
Uzasadnienie wyroku w sprawie karnej – uwagi ogólne	13
1. Funkcje i charakter uzasadnienia wyroku w sprawie karnej	13
2. Zwięzłość i inne jakościowe standardy uzasadnienia	18
2.1. Uwagi wstępne	18
2.2. Zwięzłość jako jakościowy standard uzasadnienia wyroku	19
2.3. Zwięzłe wskazanie faktycznych, dowodowych i prawnych podstaw wyroku	23
2.4. Pozostałe standardy jakościowe uzasadnienia wyroku	34
3. Konsekwencje wadliwości uzasadnienia wyroku	38
Rozdział II	
Uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji	50
1. Wstęp	50
2. Objasnienia do formularza UK 1	51
Rozdział III	
Uzasadnienie wyroku łącznego – formularz UWŁ	93
1. Wstęp	93
2. Objasnienia do formularza UWŁ	95
Rozdział IV	
Uzasadnienie wyroku sądu odwoławczego – formularz UK 2	107
1. Wstęp	107
2. Objasnienia do formularza UK 2	108

Rozdział V**Uzasadnienie wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie****postępowania – formularz UWP 127****Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 28.11.2019 r.****w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków****oraz sposobu ich wypełniania (Dz.U. poz. 2349) 141****Załączniki 143**

Załącznik nr 1. Wzór formularza uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego (UK 1) 143

Załącznik nr 2. Wzór formularza uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji – wyroku wydanego w postępowaniu, o którym mowa w rozdziale 58 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (UWO) 147

Załącznik nr 3. Wzór formularza uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji – wyroku łącznego (UWL) 151

Załącznik nr 4. Wzór formularza uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego (UK 2) 154

Załącznik nr 5. Wzór załącznika do formularza uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego 160

Załącznik nr 6. Wzór formularza uzasadnienia wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania (UWP) 161

Załącznik nr 7. Sposób wypełniania formularza uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego 165

Załącznik nr 8. Sposób wypełniania formularza uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji – wyroku wydanego w postępowaniu, o którym mowa w rozdziale 58 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego 171

Załącznik nr 9. Sposób wypełniania formularza uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji – wyroku łącznego 174

Załącznik nr 10. Sposób wypełniania formularza uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego oraz załącznika do tego formularza 177

Załącznik nr 11. Sposób wypełniania formularza uzasadnienia wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania 183

Bibliografia 187

WYKAZ SKRÓTÓW

EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.)
k.p.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.)
KZS	– Krakowskie Zeszyty Sądowe
OSNK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
PiP	– Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SR	– sąd rejonowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie zawiera komentarz do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.11.2019 r. w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełniania¹, przygotowany według stanu prawnego na dzień 17.12.2020 r.

Komentowanie aktu prawnego zawierającego wzory uzasadnień sądowych jest czynnością niezwykle trudną. Formularze służą przecież do tego, aby uniknąć pogłębianych rozważań i dyskusji. Już jednak pierwsza lub pobieżna lektura tego aktu prawnego budzi poważne kontrowersje na poziomie generalnym i szczegółowym. W niemal powszechnym odczuciu zainteresowanych po raz kolejny właściwa idea naprawy funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości została niewłaściwie zrealizowana. Kontrowersje dotyczą niemal wszystkich zagadnień, poczynwszy od nadużycia kompetencji ustawowej, aż do szczegółowych rozwiązań zawartych w załącznikach. Nie ma więc potrzeby głębszego uzasadniania powstania tego opracowania.

Wcześniejsza praktyka formułowania uzasadnień wyroków sądów karnych była niewątpliwie dysfunkcyjna. Sprowadzała się ona do długotrwałego przygotowywania co najmniej kilkudziesięciostronicowych elaboratów, w których (nieczęsto zupełnie bezsporne i nieistotne) ustalenia faktyczne zajmowały zdecydowanie najwięcej miejsca, a argumentacja w zakresie karnoprawnej subsumcji oraz wymierzonych instrumentów reakcji karnoprawnej nierzadko sprowadzała się do zaledwie kilku zdań (najczęściej w postaci banalnych ogólników). Były to dokumenty dysfunkcyjne z tego powodu, że były przygotowywane zdecydowanie zbyt długo, a ich wartość fakto- i prawnopoznawcza nie była znacząca. Od praktyki tej niewątpliwie należało odstąpić.

Pomysł zmiany sprowadzający się do wprowadzenia formularzy uzasadnień wyroków sądów karnych należy jednak ocenić również jako dysfunkcyjny. Można odnieść wrażenie, że prawodawca zamienił tutaj jedną negatywną skrajność na drugą. Formułkowy, a ściślej – wręcz tabelaryczny sposób uzasadnienia wyroku sprawia, że forma przeważa nad treścią ze wszystkimi negatywnymi konsekwencjami tego rozwiązania.

¹ Dz.U. poz. 2349.

W rezultacie nadal w uzasadnieniu wyroku sądu karnego brakuje omówienia kwestii ważnych dla zrozumienia sentencji wyroku karnego.

Omawiany akt prawny rangi rozporządzenia niewątpliwie co najmniej „nadwyręża” upoważnienie ustawowe. Zalecane wzory determinują bowiem nie tylko formę, ale i treść uzasadnień sądowych. Na dodatek czynią to często w sposób nieracjonalny. Z tego względu już teraz wyraźnie zauważalna jest w praktyce wymiaru sprawiedliwości tendencja do różnego rodzaju omijania tego ministerialnego zalecenia. Jest to zjawisko z jednej strony zrozumiałe, z drugiej jednak niezaskłujące na pozytywną ocenę. Rozwiązaniem jest tutaj pilna interwencja władzy wykonawczej w celu ponownego przemyślenia i poprawienia komentowanych wzorów.

Nowy wzór uzasadnień w znacznym stopniu zdezaktualizował dotychczasową wieloletnią dyskusję nad sprawozdawczym albo logicznym charakterem uzasadnienia. Należy jednak zauważyć, że spór ów był z praktyczno-merytorycznego punktu widzenia zasadniczo jałowy. Uzasadnienie bowiem zawsze musi mieć i ma charakter jednocześnie sprawozdawczy i logiczny, bo stanowi również sprawozdanie w zakresie merytorycznej argumentacji. Wskazane dwie cechy należy więc traktować łącznie i to bez konieczności uwypuklania którejkolwiek z nich.

Uzasadnienie każdej decyzji powinno zawierać opis jej najważniejszych przesłanek i celów. Tak też jest w przypadku uzasadnienia wyroku sądu karnego. Kwestią na zawsze otwartą i dyskusyjną pozostanie odpowiednia formuła i wymagalna minimalna treść takiego uzasadnienia. Na poziomie podstawowym funkcjonują tutaj dwa przeciwstawne faktory. Z jednej strony wysoka ustrojowa ranga Sądu RP oraz jego decyzji (wyroków) pozwala uznać, że sędzia nie musi i nie powinien szczegółowo i szeroko motywować swojej decyzji. Wystarczy tutaj wskazać, że Sejm RP i Senat RP uzasadniają projekty ustaw w sposób nader lakoniczny. To samo dotyczy ministerialnych projektów rozporządzeń i zarządzeń. Z drugiej jednak strony wyrok sądu karnego jest decyzją organu publicznego, która w sposób istotny oraz bezpośredni kształtuje podstawowe prawa i wolności człowieka i obywatela, co znowu wymaga uzasadnienia pogłębionego.

Powyższa problematyka jest niezwykle złożona i niewątpliwie przekracza ramy niniejszego komentarza. Wystarczy jedynie zasygnalizować, że wymaga ona omówienia już na poziomie kultury prawnej danego państwa i jego społeczeństwa. Zagadnienie to jest ściśle związane z innym równie istotnym, tj. państwową rangą i społecznym autorytetem sądów (sądownictwa) w Polsce. Już na tym poziomie można zauważyć, że stan faktyczny mocno odbiega od pożądanego. I nie jest to wyłącznie wynik ustrojowych „zawirowań” ostatnich lat. Nie jest to również problem wyłącznie odbioru społecznego i wymogów określonych organów (władz) państwa, lecz nastawienia samych sędziów. Można bowiem domniemywać, że oni sami byliby przeciwnikami niektórych rozwiązań państw obcych, przewidujących kilkudzaniowe zaledwie uzasadnienie wyroku karnego.

Należy ostatecznie stwierdzić, że w demokratycznym państwie prawnym to właśnie wyrok sądu (wraz z uzasadnieniem) jest swoistym papierkiem lakmusowym obywatelskiej jakości i cywilizacyjnego poziomu tegoż państwa. Wydaje się, że stanem idealnym jest zwięzły wyrok, który nie budzi kontrowersji (ze względu na autorytet sądu i merytoryczną jakość samego wyroku), a wyrazem źle funkcjonującego państwa – nader obszerny wyrok, kwestionowany przez wszystkich. Objąśniane w tej publikacji formularze nie mogą być uznane za optymalny instrument realizacji pożądanego celu pierwszego.

Gdy spojrzeć na problematykę uzasadnień wyroków sądów karnych na niższym, normatywnym poziomie, uderzające jest pierwsze spostrzeżenie co do tego, jak mało jest opracowań naukowych poświęconych temu przecież najważniejszemu aktowi procesu karnego, a nawet wymiaru sprawiedliwości. Inne instytucje procesu, jak np. dowody, strony lub nawet akt oskarżenia zostały w doktrynie procesu karnego zgłębione znacznie bardziej. Ten zadziwiający i niewątpliwie negatywny stan rzeczy wynika z wielu powodów, a główny związany jest dogmatyczną „manierą” prowadzenia prawniczych badań naukowych w Polsce. W ten prosty sposób mało przepisów kodeksowych przekłada się bezpośrednio na małą liczbę opracowań. Zatem wyrokowanie i motywowanie wyroku karnego nadal nie jest zagadnieniem odpowiednio teoretycznie zbadanym.

Autorzy tego komentarza przyjęli dwa główne i ambitne cele. Po pierwsze, chcieliśmy objaśnić wzory formularzy w sposób pogłębiony, wychodząc poza problematykę odpowiedniego wypełnienia tabel. Jesteśmy bowiem przekonani, że owe tabele są tylko formalnym efektem znacznie bardziej złożonego procesu decyzyjno-motywacyjnego. Po drugie, staraliśmy się maksymalnie zracjonalizować owo rozwiązanie, które zasadniczo oceniamy negatywnie, przy czym owa negatywna ocena dotyczy nie tylko ogólnie samego pomysłu, ale także jego konkretnej realizacji (w postaci określenia samych tabel oraz podanej instrukcji sposobu ich wypełniania). **Nasz komentarz ma zatem być maksymalnie konstruktywną pomocą dla sędziego, który niewątpliwie stoi w omawianym zakresie przed bardzo trudnym zadaniem.** Dwa powołane powyżej aspekty różnią ten komentarz od wszystkich pozostałych, funkcjonujących już na rynku wydawniczym.

Opracowanie to jest owocem wspólnej refleksji sędziowskiej i adwokackiej, jego autorami są sędzia i adwokat. Jest to zabieg celowy i wynika z przekonania, że taka właśnie perspektywa merytoryczno-procesowa pozwoli trafniej objaśnić teoretyczną i praktyczną istotę uzasadnienia wyroku karnego. Wszak w praktyce to właśnie adwokat jest podmiotem, który najczęściej poddaje analizie wyrok sądu karnego.

W pierwszej części komentarza (rozdział I) opisano podstawowe zagadnienia związane z uzasadnieniem wyroku karnego, a w drugiej (dalsze rozdziały) szczegółowe objaśnienia formularzy uzasadnienia wyroków karnych. Taka struktura jest wynikiem

uznania, że omawiane uzasadnienie, pomimo tabelarycznej formy, wciąż musi być zawsze oparte na określonych merytorycznych zasadach.

W odniesieniu do najważniejszego z formularzy – uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji (rozdział II), dla zwiększenia czytelności i praktycznej przydatności objaśnień odnoszących się do poszczególnych rodzajów i sekcji formularzy podzielono je na cztery kolejne części: opis, komentarz, ocena i rekomendacja. Dwie pierwsze części dotyczą ściśle warsztatu pracy sędziowskiej, a dwie dalsze stanowią podstawę odpowiednich postulatów *de lege ferenda*. Charakter i treść tych ostatnich stanowią podstawę nie tylko do generalnie krytycznej oceny obecnego rozwiązania, lecz pozwalają je w przyszłości legislacyjnie poprawić.

Zasadnicza nowa trudność obecnego rozwiązania sprowadza się do fundamentalnego pytania: jak jednym zdaniem opisać to, co było wcześniej przedmiotem kilkustronicowych rozważań? Wydaje się, że umiejętność ta nie ma jedynie charakteru epistolograficznego, lecz przede wszystkim ustrojowy. Zwięzłość wyrokowania wymaga bowiem właściwego stosunku do sprawowanej i wykonywanej przez siebie władzy – wymaga z jednej strony kompetencyjnego zdecydowania, a z drugiej zaś merytorycznej pewności siebie. Jest to z pewnością nawet dla sędziego trudna umiejętność.

Już na koniec należy podzielić się refleksją, że reformowanie samego motywowania wyroków, bez reformowania całego procesu karnego, nie ma większego sensu. Jeżeli motywacja wyroku ma być szybka i zwięzła, to taki też musi być sposób dochodzenia do niego. Racjonalizacja sposobu wyrokowania (w tym – uzasadniania wyroków) powinna być elementem systemowego racjonalizowania procesu karnego. Wydaje się, że reforma taka powinna przewidywać różne rodzaje procesów, w tym również takie (w sprawach prostych), w których uzasadnienie wyroków nie byłoby w ogóle potrzebne. Szybki, sprawny i elastyczny (dostosowany do swojego przedmiotu) proces karny wymaga takich samych decyzji. Oznacza to, że usprawnienia wymaga tutaj również „czynnik ludzki”.

Obecne realia funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości nie napawają w tym zakresie zbyt dużym optymizmem. Smutne jest to, że tyle ostatnio mówi się o sądownictwie, a tak mało czyni się, aby prawidłowo spełniało ono swoją ustrojową i społeczną rolę. Wprowadzenie wzorów formularzy uzasadnień wyroków sądowych smutek ten tylko pogłębia.

Polski proces karny wymaga gruntownej reformy. Jest ona możliwa wyłącznie w drodze konsensusu polityki i sądownictwa. Politycy albo sędziowie, z oczywistych powodów, działający sami bez pomocy drugich, nigdy nie naprawią wymiaru sprawiedliwości.

Rozdział I

UZASADNIENIE WYROKU W SPRAWIE KARNEJ – UWAGI OGÓLNE

1. Funkcje i charakter uzasadnienia wyroku w sprawie karnej

1. Uzasadnienie stanowi odrębny od wyroku dokument, w którym sąd wyjaśnia podstawy zawartych w wyroku rozstrzygnięć. Uzasadnieniem sąd tłumaczy przyczyny wydania wyroku określonej treści, przekonując równocześnie o jego słuszności strony postępowania, sąd kontrolujący wyrok w przypadku jego zaskarżenia i bliżej nieokreślony krąg adresatów, który ogólnie określić można jako społeczeństwo. Obowiązek wytłumaczenia się z rozstrzygnięcia podkreśla, że nie jest ono arbitralne i dowolne, lecz stanowi wynik prawidłowego odczytania i zastosowania norm prawnych. Funkcje uzasadnienia wyroku w sprawie karnej postrzegać można w dwóch perspektywach – **opisowej i normatywnej**. Opis funkcji pełnionych przez uzasadnienia wyroków opierałby się na badaniach empirycznych, wskazując na rzeczywiste funkcje uzasadnień w poszczególnych aspektach. W perspektywie normatywnej funkcje uzasadnienia wyroku utożsamiać należałoby z postulatami w przedmiocie tego, jakie uzasadnienie powinno być. Ta druga perspektywa związana jest z odtworzeniem określonych nakazów adresowanych do sądu jako konwencjonalnego autora uzasadnienia wyroku. Zabiegi z tego obszaru mieszczą się zatem w ramach tzw. dogmatyki prawa jako zmierzające do odtworzenia treści obowiązujących norm prawnych. Dogmatyczna orientacja prezentowanego opracowania wymusza niejako postrzeganie funkcji uzasadnienia wyroku w perspektywie normatywnej. W takim ujęciu ustalenie, że uzasadnienie spełnia określoną funkcję, oznacza tyle, iż – w świetle obowiązujących norm – powinno taką funkcję spełniać. Przyjęcie takiej powinności stanowi podstawę do określenia szczegółowych wymogów w przedmiocie zawartości i jakości wyводу uzasadnienia wyroku. Ustalenie, czemu uzasadnienie ma służyć, stanowi podstawę do ustalenia, jakie powinno być.

2. Mogłoby się wydawać, że uzasadnienie wyroku jest niczym innym aniżeli rozbudowanym opisem ustalonego stanu faktycznego, podstaw jego rekonstrukcji oraz

procesu subsumpcji ustalonych faktów pod normę prawną odczytaną na podstawie przywołanych przepisów. Taka wizja ma jednak niewiele wspólnego z rzeczywistością. Procesowe warunki rekonstrukcji stanu faktycznego pozostawiają zawsze pewien pas nieostrości wyrażający się w możliwości przedstawienia, choćby mało prawdopodobnych, alternatywnych wersji zdarzeń. Płynące stąd wątpliwości potęguje nieostrość wynikająca z właściwości tekstu prawnego, którego tworzywem jest język, a który nawiązuje do szerokiego i złożonego kontekstu społeczno-instytucjonalnego oraz aksjologicznego. Oznacza to, że rozstrzygając w przedmiocie odpowiedzialności karnej, sąd zawsze działa w warunkach wymagających rozstrzygania wątpliwości natury faktograficznej i prawnej. Dlatego słuszny jest pogląd, że podstawowym celem uzasadnienia jest „przekonanie możliwie najszerszego kręgu czytelników, że wydane orzeczenie jest trafne, a zarazem, iż stanowi ono wynik racjonalnego rozumowania, zostało poprzedzone rozważeniem okoliczności sprawy i nie było przypadkowe” (M. Grochowski, *Uzasadnienie orzeczenia sądu drugiej instancji i jego deficyty (studium przypadku)*, PiP 2014/2, s. 73). Uzasadnienie wyroku ma zatem umożliwić stronie zapoznanie się z rozumowaniem, jakie przywiódło sąd do określonej treści rozstrzygnięcia (J. Kędzierski, *Uzasadnienie wyroku i zapowiedź apelacji w sprawie karnej – stan AD 2017 – po „reformie reformy” procedury karnej*, „Palestra” 2018/3, s. 47), lecz nadto przekonać, że rozumowanie to było prawidłowe i słuszne. Prawidłowość oznacza zgodność z obowiązującymi normami procesowymi – gdy mowa o przeprowadzeniu dowodów i ustalaniu na ich podstawie faktów, oraz materialnoprawnymi – gdy mowa o zakwalifikowaniu tych faktów dla potrzeb odpowiedzialności karnej. Dominujący wydaje się zatem **argumentacyjny wymiar uzasadnienia**, które ma przekonać jego adresata o szeroko pojmowanej prawidłowości, a tym samym słuszności rozstrzygnięć zawartych w wyroku. Opisuć proces rozumowania, które przywiódło sąd do takiego czy innego ustalenia, sąd przekonuje zarazem, że rozumowanie to było prawidłowe i inne być nie mogło. Uwzględniając szerszy wymiar rozstrzygnięcia w sprawie karnej, cel uzasadnienia wiąże się z przekonaniem, że „wyrok niejako nie mógł być inny, biorąc pod uwagę ustalony stan faktyczny, obowiązujące prawo oraz prawdę moralną o tym, co zaszło” (M. Kościelniak-Marszał, *Wyrok sądu I instancji w polskim procesie karnym*, Warszawa 2017, s. 194).

3. Pisemne uzasadnienie wyroku jest kluczowym **narzędziem komunikacji** oddanym w ręce sądu. W orzecnictwie trafnie wskazano, że uzasadnienie „w ścisłym związku z treścią orzeczenia spełnia rolę komunikowania uczestnikom procesu, sądowi odwoławczemu, a nawet szerszym kręgom społecznym przejrzystych, logicznych i obiektywnych kryteriów oceny dowodów, które zadecydowały o uznaniu sprawstwa, winy lub niewinności oskarżonych” (wyrok SA w Warszawie z 13.04.2012 r., II AKa 21/12, LEX nr 1642293). Potrzeba uzasadnienia orzeczenia sądowego stanowi szczególny przykład generalnej potrzeby motywowania komunikatów w stosunkach społecznych (I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia sądowego. Ujęcie teoretyczne a poglądy orzecznictwa*, Warszawa 2020, s. 37). Uzasadniając wydane orzeczenie, sąd dostarcza dodatkowej racjonalizacji wydanego rozstrzygnięcia ponad tę, która wynika z samej

kompetencji do jego wydania. Zasadnie wskazuje się – choć jest to raczej postulat – że na poziomie uzasadnienia sąd występuje w roli rozmówcy podejmującego dyskusję z argumentami podnoszonymi przez strony postępowania (M. Grochowski, *Uzasadnienie orzeczenia...*, s. 74). W obowiązku uzasadnienia wyroku wyraża się zatem pewne fundamentalne założenie co do charakteru relacji pomiędzy organem władzy publicznej a obywatelem. Uczynienie użytku z przyznanej sądowi kompetencji wymaga umotywowania w wymiarze czysto formalnym oraz merytorycznym, czyli związanym z ustaleniem faktycznych i materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia. Obowiązek tłumaczenia się z wydawanych rozstrzygnięć potwierdza, że władza przyznana organowi władzy nie ma charakteru despotycznego, lecz demokratyczny.

4. Klasyfikacje szczegółowych funkcji, jakie spełniać powinno uzasadnienie wyroku w sprawie karnej, są liczne i cechują się różnym poziomem złożoności. Jako niekontrowersyjne przedstawia się wyróżnienie funkcji samokontroli organu orzekającego, wyjaśniająco-interpretacyjnej, kontrolnej zewnętrznej *sensu stricto* oraz legitymizacyjnej (C. Kulesza, R. Starzyńska, *Obowiązki uzasadniania orzeczeń sądowych a prawo do obrony*, Prok. i Pr. 2010/5, s. 22; odmienne modelowe wyliczenie funkcji uzasadnienia orzeczenia przedstawia I. Rzucidło, która wymienia funkcje: formalną, opisową, racjonalizacyjną, perswazyjną, wychowawczą, kulturotwórczą, kontrolną oraz merytoryczną; zob. I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia...*, s. 109 i n.). W kontekście wyroków sądów karnych podkreśla się **związek uzasadnienia wyroku z rzetelnością procesu karnego**, wskazując nawet, że stanowi ono „decydujący komponent prawa do rzetelnego procesu, jako konstytucyjnie chronionego prawa jednostki” (M. Kościelniak-Marszał, *Wyrok sądu...*, s. 194). Taki pogląd wyrażany jest również w orzecznictwie. Sąd Apelacyjny w Krakowie, zauważając jego związek z prawem do rzetelnego procesu karnego, wskazał, że uzasadnienie „wymusza samokontrolę sądu, który musi wykazać, że orzeczenie jest materialnie i formalnie prawidłowe oraz odpowiada wymogom sprawiedliwości, dokumentuje argumenty przemawiające za przyjętym rozstrzygnięciem, jest podstawą kontroli zewnętrznej przez organy wyższych instancji, służy indywidualnej akceptacji orzeczenia, umacnia zaufanie społeczne i demokratyczną kontrolę wymiaru sprawiedliwości, więc wzmacnia bezpieczeństwo prawne” (wyrok SA w Krakowie z 16.12.2013 r., II AKa 153/13, LEX nr 1466276). W praktyce procesowej na pierwszy plan wybija się **kontrolna funkcja** uzasadnienia, której wypełnienie najsilniej związane jest ze standardem rzetelności postępowania, zapewniając oskarżonemu realizację prawa do obrony. Omawiając funkcję kontrolną uzasadnienia wyroku, wskazuje się na różne rodzaje kontroli, jakiej może ono służyć, a mianowicie autokontrolę, kontrolę instancyjną, kontrolę dokonywaną przez stronę postępowania, kontrolę środowiskową oraz społeczną (I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia...*, s. 120–125). Jako kluczowa procesowo przedstawia się oczywiście kontrola instancyjna inicjowana zabiegami kontrolnymi podejmowanymi przez stronę, a zmaterializowanymi w wywiedzionym środku zaskarżenia. Na podstawie uzasadnienia wyroku strona poznaje jego szczegółowe motywy, co umożliwia nawiązanie polemiki z podstawami rozstrzygnięcia poprzez podniesienie odpowiednich

zarzutów. Jakkolwiek poglądy prezentowane w orzecznictwie sądów karnych zmierzają w stronę deprecjonowania roli uzasadnienia wyroku na etapie jego kontroli, należy zgodzić się z twierdzeniem, że sama sentencja wyroku nie jest wystarczająca dla zbadania jego prawidłowości (tak I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia...*, s. 120 oraz 123). Odtworzenie na podstawie wyroku i materiałów zgromadzonych w toku przewodu sądowego sposobu oceny dowodów, wykraczających poza przyjęty opis czynu okoliczności faktycznych sprawy oraz ustalonego przez sąd stanu prawnego, jest o tyle problematyczne, że pochodzi od innego podmiotu niż sąd wydający wyrok w sprawie. Odtwarzanie motywów wyroku przez stronę lub sąd rozpoznający środek zaskarżenia obarczone jest zatem ryzykiem błędu polegającego na przypisaniu sądowi, który wydał wyrok, innych motywów aniżeli rzeczywiście przez ten sąd przyjęte.

5. Rozważania o funkcjach uzasadnienia wyroku łączy się często z określeniem **charakteru** tego dokumentu. Wyróżnia się w tym zakresie dwie przeciwstawne koncepcje. Pierwsza spośród nich nakazuje uznawać uzasadnienie „za dokument sprawozdawczy, który powinien przedstawiać rozumowania poprzedzające wydanie wyroku oraz wyjaśniać podstawy rozstrzygnięć zawartych w części dyspozytywnej”, druga natomiast przypisuje mu „sens logiczny”, co oznacza, iż w uzasadnieniu należy przedstawić „argumenty świadczące o prawidłowości wyroku, niezależnie od tego, czy były one przedmiotem narady” (C. Kulesza, R. Starzyńska, *Obowiązek uzasadniania...*, s. 23; szerzej na temat charakteru uzasadnienia we wskazanym aspekcie zob. M. Kościelniak-Marszał, *Wyrok sądu...*, s. 244 i n.). Proponuje się również mieszane ujęcie charakteru uzasadnienia, które wyraża się z przyjęciem, że „poza sprawozdaniem z narady nad wyrokiem powinny się w nim znaleźć wszystkie argumenty, które nie były przedmiotem narady, ale wynikają z całokształtu okoliczności ujawnionych na rozprawie i wpłynęły na przekonanie członków składu orzekającego” (C. Kulesza, R. Starzyńska, *Obowiązek uzasadniania...*, s. 24). Z powołaniem na językową wykładnię art. 424 § 1 ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹ wskazuje się natomiast, że uzasadnienie faktycznych podstaw rozstrzygnięcia ma charakter sprawozdawczy, natomiast wyjaśnienie podstawy prawnej – logiczny (M. Kościelniak-Marszał, *Wyrok sądu...*, s. 255 oraz 258). Uzasadnienie wiąże się też ostrożnie z procesem stosowania prawa – powstaje ono już w toku postępowania przy podejmowaniu wielu decyzji procesowych poprzedzających wydanie wyroku (I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia...*, s. 132). Dotyczy to zresztą nie tylko samych decyzji procesowych, zwłaszcza w obszarze postępowania dowodowego, lecz także dokonywania bieżącej, prowizorycznej oceny przeprowadzanych w toku rozprawy dowodów.

6. Tradycyjne ujęcie sporu w przedmiocie charakteru uzasadnienia wyroku w sprawie karnej nie oddaje właściwie jego istoty. Spór ten wydaje się przy tym jedynie pozorny, a wynika z braku klarownego rozgraniczenia problemu **konwencyjnego statusu uzasadnienia** od faktycznych uwarunkowań powstawania tego dokumentu.

¹ Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.

Uzasadnienie faktycznie może mieć i często ma charakter „logiczny”, zarówno co do faktów, jak i ich prawnej kwalifikacji, lecz dla potrzeb procesowych przyjmuje się fikcję, iż stanowi ono sprawozdanie z narady poprzedzającej wydanie wyroku. Określenie uzasadnienia wyroku, którego objętość sięga od kilkunastu do nawet kilkuset stron, a treściowo zawiera wiele odniesień do obszernego materiału dowodowego, „sprawozdaniem z narady” jest wyraźnie kontrfaktyczne. Dlatego przyznanie uzasadnieniu charakteru sprawozdania związane jest z określeniem jego konwencjonalnego statusu, a nie opisem rzeczywistego sposobu powstawania tego dokumentu. Przy regule jednoosobowego orzekania pozbawione większego waloru jest rozważanie dopuszczalności użycia w uzasadnieniu takiego argumentu, który w czasie narady poprzedzającej orzekanie nie pojawił się wyraźnie w świadomości sędziego. Problem charakteru uzasadnienia w kontekście prezentowanych w doktrynie koncepcji postrzegać można również jako problem jego pierwotnego albo wtórnego charakteru. W takiej perspektywie chodziłoby o to, czy uzasadnienie jest albo może być pierwotnym umotywowaniem rozstrzygnięć zawartych w wyroku, czy też zawsze stanowi odtworzenie motywów wyrażonych w ramach narady. I w tym wypadku rzecz sprowadza się do płaszczyzny rozważania tak zakreślonego problemu. Uwzględniając konwencjonalny status uzasadnienia, taki problem należy uznać za niebyły. Faktycznie, przynajmniej co do niektórych aspektów, wywód uzasadnienia będzie stanowić pierwotne wyrażenie danego motywu rozstrzygnięcia. W wymiarze konwencjonalnym przyjmuje się, że odzwierciedla ono naradę, mając tym samym charakter całkowicie wtórny. Rola uzasadnienia przemawia przy tym na rzecz uznania go za zasadniczą procesową formę ujawnienia motywów wyroku. W tym sensie uzasadnienie jako konwencjonalne sprawozdanie motywów rozstrzygnięcia ma zarazem charakter logiczny. Istotne procesowo jest natomiast rozstrzygnięcie, czy możliwa jest rozbieżność pomiędzy ujawnionymi na piśmie a rzeczywistymi motywami rozstrzygnięcia zmaterializowanego w formie wyroku. W sferze faktów możliwość wystąpienia takiej rozbieżności przedstawia się jako niewątpliwa. Może to polegać na pominięciu zagadnienia podjętego w ramach narady lub omówieniu takiego aspektu sprawy, który w ramach narady nie został poruszony (na temat rozbieżności rzeczywistych i ujawnionych motywów rozstrzygnięcia zob. I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia...*, s. 134). Względy natury gwarancyjnej nie pozwalają na tolerowanie sytuacji, w której strona postępowania pozostawałaby w niepewności co do tego, czy motywy przedstawione w pisemnym uzasadnieniu są rzeczywistymi i kompletnymi czy pozornymi i częściowymi motywami określonej treści rozstrzygnięcia. Skłania to do przyjęcia, że uzasadnienie korzysta z **domniemania zupełności**, czyli dokumentu, w którym ujęto całokształt motywów rozstrzygnięć zawartych w wyroku. Pozwala to stronie na podstawie uzasadnienia wnioskować o uchybieniach, które mogą stanowić podstawę zarzutów formułowanych w środku odwoławczym.

7. W orzecznictwie dopuszczono możliwość ujawnienia i wyjaśnienia w uzasadnieniu wyroku błędu, jakiego sąd dopuścił się w opisie czynu przypisanego oskarżonemu. Sąd Apelacyjny w Szczecinie wskazał, że „(...) jedyną właściwą drogą, jaką

powinien zastosować sędzia dostrzegając, iż w wydanym orzeczeniu popełnił błąd o charakterze merytorycznym, jest przyznanie się do tego błędu w sporządzonym pisemnym uzasadnieniu orzeczenia” (wyrok SA w Szczecinie z 8.03.2017 r., II AKa 212/16, LEX nr 2292558). Zabieg taki nie konwaliduje uchybienia, którego dopuścił się sąd, lecz może zmierzać do wykazania, że nie wpłynęło ono na treść wydanego wyroku. Wskazany przypadek uzmysławia, że postrzeganie sporządzenia uzasadnienia wyroku jako sprawozdania z przeprowadzenia określonych procesów myślowych możliwe jest wyłącznie na podstawie określonych założeń o charakterze idealizacyjnym. Faktycznie sporządzenie uzasadnienia wyroku może stanowić pogłębienie, poszerzenie, jak i korektę refleksji w przedmiocie oceny dowodów, wnioskowania o faktach oraz ich prawnej kwalifikacji.

2. Zwięzłość i inne jakościowe standardy uzasadnienia

2.1. Uwagi wstępne

Orzecznictwo sądów powszechnych i Sądu Najwyższego pozwala odtworzyć pewne pozamerytoryczne **standardy prezentacji wyводу** uzasadniania wyroku w sprawie karnej. Służą one przede wszystkim szeroko pojmowanej komunikatywności uzasadnienia wyroku jako kompleksowego objaśnienia jego faktycznych i prawnych podstaw. Zauważa się ogólnie, że ranga tego dokumentu i jego znaczenie dla kontroli instancyjnej orzeczenia „skłaniać powinny organ orzekający do takiej redakcji uzasadnienia wyroku, która w sposób czytelny, rzeczowy i wewnętrznie niesprzeczny przedstawiałaby sposób rozumowania sądu i dokonywane oceny” (wyrok SA w Łodzi z 6.06.2013 r., II AKa 81/13, LEX nr 1324703). Artykuł 424 k.p.k. wskazuje elementy, jakie powinno zawierać uzasadnienie, lecz nie określa jego szczegółowego modelu (wyrok SA w Warszawie z 28.12.2016 r., II AKa 413/16, LEX nr 2208386). Modelowe zasady sporządzania uzasadnień wyroków ukształtowała praktyka sądowa, a ich przestrzeganie uznawano za umożliwiające prezentację wszystkich niezbędnych elementów „w kolejności, wynikającej z zasad procedowania oraz tworzącej pewien ciąg logiczny” (wyrok SA w Krakowie z 8.03.2012 r., II AKa 12/12, LEX nr 1169420; zob. również: wyrok SA w Krakowie z 16.05.2017 r., II AKa 45/17, LEX nr 2519007). W obecnym stanie prawnym zasady takie wynikają z nakazu sporządzenia uzasadnienia wyroku na formularzu. O ile zatem uprzednio zasady określonego treściowego układu uzasadniania wywodzone były z charakteru i wzajemnych relacji jego poszczególnych elementów, o tyle obecnie są one jednoznacznie określone przez prawodawcę. Unifikacja układu treściowego rozważań nie stanowi gwarancji podniesienia jakości samych uzasadnień. W gestii sądu pozostaje takie treściowe ukształtowanie wyводу, aby kompleksowo, a przy tym zwięźle relacjonował dowodowe, faktyczne i prawne podstawy wyroku. Na sądzie spoczywa tu szczególnie ciężar wyznaczenia standardu polemiki w warunkach procesu karnego.

2.2. Zwięzłość jako jakościowy standard uzasadnienia wyroku

1. Uzasadnienie wyroku stanowi prezentację jego podstaw. Dotyczy to wszystkich relewantnych podstaw wydania określonej treści rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej. Równocześnie jakościowym wymogiem stawianym wywodowi zawartemu w uzasadnieniu wyroku jest jego **zwięzłość**. Taki wymóg określony został jednoznacznie w art. 424 § 1 k.p.k. i stanowi element zmian stanu prawnego nakierowanych na przyspieszenie i usprawnienie postępowania karnego (K. Noskiewicz, *Kilka uwag o zwięzłości pisemnego uzasadnienia wyroku w polskim procesie karnym w świetle nowelizacji art. 424 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.*, „Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej” 2015/2, s. 47). Na podstawie przywołanego przepisu odczytać można **nakaz** takiego wskazania, jakie fakty sąd uznał za udowodnione lub nieudowodnione, na jakich w tej mierze oparł się dowodach i dlaczego nie uznał dowodów przeciwnych oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku, które cechuje zwięzłość. Zastrzeżenia budzi wyrażony w doktrynie pogląd, że „powinność napisania zwięzłego uzasadnienia nie oznacza zakazu napisania uzasadnienia obszernego, to jest wyjścia poza zakres pole «zwięzłości»” (K. Noskiewicz, *Kilka uwag...*, s. 52). O ile bowiem obszerność uzasadnienia nie musi pozostawać w kolizji z wymogiem jego zwięzłości, o tyle brak jest podstaw, aby zwrot „uzasadnienie **powinno** [podkreślenie moje – M.G.] zawierać zwięzłe” odczytywać inaczej aniżeli nakaz takiego sformułowania wyводу przedstawianego w tym dokumencie.

2. W piśmiennictwie wyrażono obawę, że wymóg zwięzłości pozostaje w kolizji ze standardem **solidności uzasadnienia** wyroku. Jak ujął to J. Kędzierski: „Ewolucja wymogu jakości uzasadnienia od dokładnego do zwięzłego być może korzystna jest dla sądu, nieustannie narzekającego na marne uposażenie, ale stanowi zagrożenie dla praw obywatelskich, m.in. dla prawa do solidnego procesu, w której to solidności mieści się także wymóg dokładnego uzasadnienia wyroku, a nie jedynie zwięzłego” (J. Kędzierski, *Uzasadnienie wyroku...*, s. 47). Przy właściwym pojmowaniu zwięzłości obawę taką należy uznać za nieuzasadnioną. Wymóg zwięzłości nie ograniczył elementów, które powinny znaleźć się w uzasadnieniu wyroku. Uzasadnienie wyroku powinno odpowiadać wymogom z art. 424 k.p.k., lecz – na co zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Katowicach – „«zwięzłość» nie oznacza pominięcia lub lakonicznego jedynie omówienia wskazanych tam elementów” (wyrok SA w Katowicach z 20.06.2018 r., II AKa 88/18, LEX nr 2615560). Ten sam sąd trafnie wskazał, że „zawsze było całkowicie zbędne zamieszczanie w uzasadnieniu streszczenia wyjaśnień oskarżonych oraz zeznań słuchanych świadków, a pomijanie lub zminimalizowanie oceny i analizy tych dowodów w kontekście znamion przypisanego lub zarzucanego oskarżonemu czynu, jak również jego strony podmiotowej, jako kluczowej do przypisania winy”. Z perspektywy funkcji, jakie pełnić ma uzasadnienie wyroku, jego lakoniczność rodzi zbliżone niebezpieczeństwa do nadmiernej obszerności. Obszerność uzasadnienia nie jest równoznaczna z zawarciem w nim wszystkich niezbędnych